

Med bidrag från

Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Tillgängliga Lärmiljöer

Skolform: Fritidshem, Förskola, Förskoleklass, Grundskola 1–9, Grundsärskola 1–9, Gymnasieskola och Gymnasiesärskola

Målgrupp: Barn och elever med Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och/eller kognitiva svårigheter och/eller tal- och språksvårigheter

Verksamhetens namn: Utbildningsförvaltningen

Skolhuvudman: Växjö Kommun

Projektperiod: 2019-01-01 -- 2020-12-31

Projektledare: Viveca Evertsson, viveca.evertsson@vaxjo.se och Annika Sandberg, annika.sandberg@vaxjo.se

Sammanfattning

Projektet Tillgängliga Lärmiljöer är en kompetensutvecklingsinsats som riktat sig till pedagoger och personal inom utbildningsförvaltningen i Växjö Kommun.

Syftet med projektet har varit att ge personalen på de deltagande förskolorna, skolorna och fritidshemmen en ökad kunskap och kompetens kring utvecklingsrelaterade svårigheter och dess konsekvenser samt hur man skapar en tillgänglig lärmiljö som möter barn och elevers behov.

Projektet startades upp 2019 och beviljades SIS-medel från SPSM. Under projektets första år utbildades tolv ambassadörer från fem olika skolområdet. Ambassadörerna har gemensamt med projektledningsgruppen utvecklat ett kompetens-utbildningsmaterial som består av fem olika moduler; *utvecklingsrelaterade svårigheter, sinnenas påverkan och den fysiska lärmiljön, social lärmiljö, pedagogisk lärmiljö samt tillgänglighet i praktiken*. Målsättningen med utbildningsmaterialet är att ge ökade kunskaper om utvecklingsrelaterade svårigheter av neuropsykiatrisk karaktär samt en utökad verktygslåda för att skapa en tillgänglig lärmiljö för barn och elever som ska ge dem förbättrade förutsättningar för en ökad måluppfyllelse och välmående. Fem olika pilotenheter startade upp utbildningsinsatsen under 2019.

Projektet beviljades fortsatta medel under 2020 och ytterligare ett 60-tal ambassadörer från områdescentrala elevhälsa har utbildats. Dessa ambassadörer har startat upp utbildningsinsatsen för pedagoger och personal på ett 30-tal enheter inom utbildningsförvaltningen i Växjö Kommun under hösten 2020. Utbildningsinsatsen fortsätter fram till slutet av 2022, då ska all personal på förskolor, grundskolor och gymnasieskolor slutfört sin utbildning och påbörjat utvecklingsarbetet med att skapa tillgängliga lärmiljöer på enheter.

Projektet har letts och samordnats av en projektgrupp och delfinansierats av SIS- medel från SPSM under 2019 och 2020.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Innehållsförteckning	3
Bakgrund.....	4
Moduler Tillgängliga lärmiljöer.....	4
Behov	6
Målgrupp och omfattning.....	8
Teoretisk bakgrund och styrdokument	9
Projektets syfte och mål	11
Syfte	11
Mål	12
Genomförande.....	13
Genomförande år 1	13
Genomförande år 2	14
Uppföljning av projektets mål	17
Analys och resultat	18
Resultat utbildningsinsats 2019–2020.....	18
Utvärderingar piloter samt påbörjade enheter 2020	18
Observationer på genomförda piloter	19
Intervjuer med pedagoger och rektorer	19
Lärdomar och rekommendationer	20
Referenser.....	22

Bakgrund

Växjö Kommun har under flera år arbetat med tidiga insatser, Barnens bästa gäller i Växjö kommun, och projektet Tillgängliga lärmiljöer är en del av detta arbete.

Vid ansökan till SPSM 2019 var projektet *Tillgängliga lärmiljöer* benämnt som *NPF-säkra verksamheter i Växjö Kommun*. Anledning till namnbytet är att NPF-säkring är ett begrepp som numera finns registrerat på Patent- och registreringsverket och därför är det inte längre möjligt att använda namnet. Även målgruppen breddades till att omfatta barn och elever med utvecklingsrelaterade funktionsnedsättningar. I det begreppet ingår neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), språklig sårbarhet samt kognitiva svårigheter.

Under projektets första år utbildades tolv ambassadörer bestående av psykologer, kurator och specialpedagoger från den områdescentrala barn och elevhälsan av barn- och ungdomshabiliteringen i Växjö. Ambassadörerna har därefter, gemensamt med projektledningsgruppen, utvecklat ett kompetens-utbildningsmaterial som består av fem olika moduler.

Moduler Tillgängliga lärmiljöer

Här beskrivs kortfattat innehållet i respektive modul

Modul 1: Grunderna i utvecklingsrelaterade svårigheter

Modul 1 är en introduktion till utvecklingsrelaterade svårigheter och ger kunskaper om kognitiva svårigheter och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar såsom autism och ADHD. Den tar även upp språklig sårbarhet och går igenom impressiv, expressiv och pragmatisk språkförmåga samt kognitiva svårigheter. Genom ökad kunskap om funktionsnedsättningens konsekvenser så ges en ökad förståelse för de svårigheterna och bristande förmågorna som barn/elever kan ha, hur dessa kan visa sig samt en grundläggande insikt för på vilket sätt anpassningar kan möta barnets/elevens behov.

Modul 2: Sinnenas påverkan och den fysiska lärmiljön

I modul två behandlas de olika sinnen och vad det kan finnas för tecken på att ett barn/elev har en under- eller överkänslighet för sinnesintryck. Har man en annorlunda perception kan det få stora konsekvenser i vardagen, det är därför viktigt med förståelse för hur en annorlunda perception kan påverka beteende och inläring. Det ges även konkreta exempel på hur man kan anpassa den fysiska lärmiljön för att underlätta för barn/elever med en annorlunda perception. Det togs även fram en checklista för den

fysiska lärmiljön, och det har även köpts in material för att visa exempel på vad en BINI-låda (Because I need it- låda) kan innehålla.

Modul 3: Social lärmiljö

Modul tre handlar om den sociala lärmiljön. Den går igenom hur vi genom vårt förhållningssätt och bemötande kan bedriva förändringsarbete i skolan och nå de elever som utmanar oss. Den tar upp skillnaderna i relationellt och kategoriskt förhållningssätt. Ett relationellt perspektiv har fokus på hela lärmiljön utifrån ett socialt, pedagogiskt och fysiskt perspektiv i förhållande till enskilt barn/enskild elev. Det handlar om att se till hela sammanhanget och att arbeta förebyggande.

Modul tre tar upp grundprinciperna i lågaffektivt bemötande. Det handlar om att bygga tillitsfulla och trygga relationer, samt göra tillvaron begriplig och hanterbar. Metoden lågaffektivt bemötande är uppdelad i tre steg; hur man på ett strukturerat sätt kan arbeta för att hantera och agera medvetet i syfte att inte förvärra en redan svår situation, utvärdera hur de vuxna hanterade situationen och utvärdera varför det blev som det blev, samt hur vi kan förändra för att vara bättre rustade om en liknande situation uppstår igen. Modul tre behandlar också barnets/elevens delaktighet genom visuellt stöd för kommunikation såsom seriesamtal, ritprat, samtalsmatta och sociala berättelser. Det ges exempel på hur dessa kan användas. I den sociala lärmiljön ingår även samverkan med hemmet, vad som är ett professionellt bemötande och ansvarsprincipen.

Modul 4: Pedagogisk lärmiljö

Den fjärde modulen går igenom hur man kan utveckla den pedagogiska miljön så att den blir mer tillgänglig för alla barn och elever. Det ges exempel på tydliggörande pedagogik, det vill säga hur man genom att tydliggöra struktur och förväntningar kan göra dagen i förskolan/skolan mer meningsfull, begriplig och hanterbar. Den tar upp de ”De sju frågorna” som är ett stöd för barn och elever att göra dagen förutsägbar. Det ges exempel på hur visuellt stöd kan se ut och i vilka sammanhang det kan vara till hjälp. Visuellt stöd leder till ökad självständighet och delaktighet och underlättar för barn/elever när det gäller struktur, inlärnin g och förståelse.

Modul 4 tar även upp språkutvecklande arbetssätt för de barn/elever som har en språklig sårbarhet pga. annat modersmål, utvecklingsrelaterade svårigheter eller språkstörning. I modul fyra ingår även assisterande teknik.

Modul 5: Tillgänglighet i praktiken

Den femte modulen innehåller en sammanfattning och tillbakablick på de tidigare modulerna. Den tar upp hur man kan kartlägga undervisningsmiljön och det ges exempel på olika material för kartläggning. Eftersom det är viktigt att lyssna på barnen/eleverna och ta tillvara deras tankar om sin lärmiljö så ingår barns och elevers delaktighet som en del i modulen. I den här avslutande modulen ges det utrymme för att planera den egna enhetens fortsatta arbete med Tillgängliga lärmiljöer, göra en analys av nuläget och att påbörja en handlingsplan för det fortsatta arbetet med att skapa en tillgänglig lärmiljö för alla elever.

Utbildningsmaterialet är framtaget för att ge ökade kunskaper om utvecklingsrelaterade svårigheter av neuropsykiatrisk karaktär samt för att personal på förskolor och skolor ska få ökade kunskaper och förutsättningar för att skapa en tillgänglig lärmiljö. Under hösten 2019 startade fem olika pilotenheter bestående av en förskola, två grundskolor, ett gymnasieprogram och en rektorsgrupp. Totalt utbildades 154 personer i dessa piloter.

Under det första året uppdagades hur omfattande insatsen är och hur långsiktigt arbetet behöver vara för att projektets arbete ska leda till reell utveckling och förändring på lång sikt för barn och elevers lärmiljöer. Målsättningen var att samtliga verksamheter inom utbildningsförvaltningen i Växjö kommun skulle ges möjlighet att ta del av kompetensutvecklingsinsatsen. Om detta skulle bli möjligt, samt ske inom ett överskådligt tidsperspektiv så behövdes fler ambassadörer utbildas som kunde vara bärare av projektet och genomföra utbildningarna ute på de olika enheterna. För att kunna genomföra det utvecklingsarbetet ansöktes om fortsatta projektmedel från SPSM för 2020. Under projektets andra år utbildades ett 60-tal nya ambassadörer och ett 30-tal nya enheter påbörjade hösten 2020 utbildningsinsats. Efter att projektet avslutats kommer succesivt pedagogisk personal inom förskola, skola och gymnasieskola fortbildas fram till och med ht 2022 då samtliga enheter kommer att ha genomfört utbildningsinsatsen.

Behov

För att möta de utmaningar som finns inom området psykisk hälsa, likvärdig utbildning och kompetensförhöjning inom barn- och elevhälsan växte idén om detta utvecklingsprojekt fram. Utifrån detta identifierades inför ansökan 2019 att det fanns behov av att utveckla verksamheternas lärmiljöer så att de på ett bättre sätt möter dessa barn och elever.

Behov beskrivna i ansökan 2019:

- Yrkesnätverken för elevhälsans medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska professioner i Växjö kommun lyfter de utmaningar, behov och önskemål som finns i våra verksamheter kring kompetens hos personal för att möta barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF).
- Elever på gymnasiet har fört fram önskemål om en undervisning som på ett mer strukturellt sätt kan möta dem utifrån deras behov och även en önskan om ett mer relationellt förhållningssätt.
- Inom gruppen barn som har en placering enligt socialtjänstlagen finns en överrepresentation av barn med diagnoser inom neuropsykiatri. En bra skolgång med god måluppfyllelse är den mest betydelsefulla faktor som forskningen lyfter fram för dessa elevers utveckling och framtid. Även i tilläggsbeloppsansökningar och andra ärenden som hanteras av barn- och elevhälsoteam på enhets- och områdesnivå är gruppen överrepresenterad och i behov av insatser för att klara sin förskola/skolgång och måluppfyllelse utifrån läroplan.
- Gruppen barn och elever som upplever psykisk ohälsa ökar i vårt land. Barn och unga vuxna som diagnostiseras med neuropsykiatriska tillstånd har ofta samsjuklighet i annan psykisk ohälsa enligt Socialstyrelsen.

Ansökan till projektets andra år beskriver behoven av att sprida kompetensutvecklingsinsatsen till alla enheter inom Växjö Kommun samt skapa struktur för hållbarhet som gör att utvecklingsarbetet lever vidare efter projektperioden. I projektansökan inför 2020 redogörs storleken av utbildningsinsatsen:

- Den övergripande barn- och elevhälsan är uppdelad på fem områden och omfattar cirka 70 personer (skolsköterskor är ej medräknade, då de ej ingick i utbildningsinsatsen).
- Antal enheter: 103 förskolor och skolor samt tre gymnasieskolor med ett 30-tal olika program.
- Antal medarbetare på enheterna: ca 2 600.
- Antal barn och elever: 17 982

Målsättningen är att Växjö kommun ska bli självförsörjande avseende kompetens att skapa tillgängliga lärmiljöer så att det finns förutsättningar att uppfylla målet om tillgänglig lärmiljö för alla barn och elever. Tillgängliga lärmiljöer blir med denna ambition ett stort förändringsarbete som kommer att ta mycket tid i anspråk. Det krävs således en betydande arbetsinsats och tidsåtgång för att samtliga enheter ska få ta del av kompetensutvecklingen samt för att den ska leda till reell utveckling och förändring på lång sikt för barn och elevers lärmiljöer.

Det fanns därför inför projektets andra år ett behov att utöka antalet ambassadörer som kunde hålla i kompetensutbildningsinsatser. Målsättningen som angavs i projektansökan var att under våren 2020 skulle alla specialpedagoger, kuratorer, psykologer och logopedier inom den områdescentrala barn- och elevhälsan utbildas till ambassadörer, sammanlagt ett 60-tal personer. Dessa skulle sedan påbörja utbildningsinsats på enheter under hösten 2020. Rektorerna på de deltagande enheterna skulle i sin tur utse en eller flera lokala ambassadörer som tillsammans med skolläda har ansvar för det fortsatta arbetet på enhetsnivå.

Det fanns också behov av att utveckla struktur för planering av genomförande på lång sikt. Till detta arbete behövdes det utses samordnare för respektive område som ansvarar för planering för genomförande på kort och lång sikt. Samordnarna ska också vara ansvariga för utskick och sammanställning av utvärderingar på enheterna.

Målgrupp och omfattning

Projektet riktar sig till alla barn och elever men i synnerhet till barn och elever med utvecklingsrelaterade svårigheter av neuropsykiatrisk karaktär. Vid ansökan och projektstart 2019 var målgruppen barn och elever med ADHD och autism, men över tid har vårt fokus breddats till att omfatta utvecklingsrelaterade svårigheter, där ingår förutom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), även kognitiva svårigheter och språklig sårbarhet.

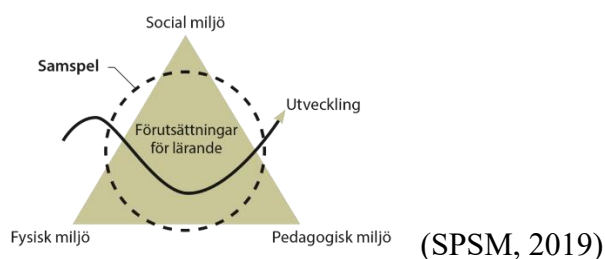
Antalet barn i målgruppen är inte säkerställt på individnivå utan är beräknat utifrån den andel personer som forskningen bedömer finns inom gruppen personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och språkstörning. Forskningen visar på att cirka 7% av barn och elever har någon form av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och att pojkar har en viss överrepresentativitet samt att cirka 4–5% har en språkstörning. Det är inte ovanligt att barn och elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och intellektuell funktionsnedsättning även har en språklig sårbarhet alternativt en

språkstörning. I vår beräkning av antal elever i primär målgrupp har vi därför räknat med att ca 10% av våra barn och elever ingår i gruppen som har utvecklingsrelaterade funktionsnedsättningar inkl. språklig sårbarhet. I beräkningen ingår även de elever som är mottagna i särskola i Växjö kommun.

Antal elever i primär målgrupp: 1798

Teoretisk bakgrund och styrdokument

Med lärmiljö menas hela den miljö och i de sammanhang som barn och elever befinner sig i under sin dag i förskolan, skolan och fritidshemmet. Tillgänglighet är ett begrepp som beskriver hur väl en organisation, verksamhet, lokal eller plats fungerar oavsett individens funktionsförmåga. Verksamheter som främjar en tillgänglig lärmiljö identifierar hinder i lärmiljön och undanröjer dessa. Genom att aktivt utveckla och förbättra verksamhetens lärmiljöer så främjas alla barn och elevers lärande och möjlighet till delaktighet. En tillgänglig lärmiljö ger alla barn och elever bättre förutsättningar för att må väl och nå upp till kunskapskraven (SPSM, 2019).

Specialpedagogiska skolmyndigheten har tagit fram en tillgänglighetsmodell som beskriver samspelen mellan social, fysisk och pedagogisk lärmiljö. Projektet Tillgängliga lärmiljöer har byggt sitt arbete med framtagandet av moduler utifrån den modellen.

Såväl i skolan som i förskolan handlar det om att titta på hur lärmiljöerna är utformade. Den fysiska lärmiljön innefattar hur rum och lokaler används, hur utemiljöer är konstruerade, vad som sker i övergångar mellan aktiviteter samt hur barn och elevers delaktighet ser ut i de olika sammanhangen. Det handlar också om sociala processer som är en del av den sociala lärmiljön. Förväntningar på, bemötande och samspel mellan vuxna-barn/elever och kamratrelationer kan antingen vara hindrande eller stödjande för barn och elevers lärande. Den pedagogiska lärmiljön berör undervisningssituationen

såsom lektionsstruktur, tydliggörande pedagogik, generella pedagogiska anpassningar i lärmiljön och hur material och läromedel är utformade (Skolverket, 2019)

Arbetet med tillgängliga lärmiljöer är en del av Barn- och elevhälsans främjande och förebyggande arbete. Elevhälsan ska arbeta för att stödja barn och elevers utveckling mot målen genom att uppmärksamma och undanröja hinder i lärmiljön. Att utveckla tillgängliga lärmiljöer innebär att vi utifrån kunskap om barn och elevers förutsättningar gör generella anpassningar i lärmiljön.

Enligt skollagen (SFS 2010:800) ska *"alla barn och elever i samtliga skolformer och i fritidshemmet ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt möjligt enligt utbildningens mål"* Det framgår även att elever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskrav eller kravnivåer som finns ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Trots det visar en enkätundersökning riktad till vårdnadshavare med barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) i skolåldern som genomfördes av Riksförbundet Attention 2017 att skolan inte möter elevernas behov. Det framkom att det finns ett stort behov av ökad kunskap om NPF i skolan. 99% av alla svarande anser att deras barn har behov av extra anpassningar eller särskilt stöd för att klara målen för undervisningsmålen. På frågan om deras barn får det stöd som det behöver för att klara undervisningsmålen svarar emellertid inte ens två av tio föräldrar ja. Knappt hälften svarar delvis och en tredjedel svarar nej. Det är alltså 80% av vårdnadshavarna som anser att barnen inte får sitt stödbehov tillräckligt tillgodosett. Ett av de starkaste budskapen även i denna enkät är behovet av ökad kunskap om NPF i skolan. Inte ens två av tio vårdnadshavare svarar att lärarnas kunskaper är tillräckliga för att kunna anpassa undervisningen till barnets behov. Fyra av tio föräldrar svarar att barnets lärare saknar kunskap och lika många svarar att barnets lärare endast delvis har tillräckliga kunskaper (Riksförbundet Attention, 2016)

Myndigheten för delaktighet genomförde 2018 en undersökning av hur utbildning fungerar för personer med en funktionsnedsättning. Den visar att utbildningens utformning har allra störst betydelse för elever som möter särskilda utmaningar i skolmiljön samt att kommunala huvudmän bär ett stort ansvar att sprida befintlig kunskap, verktyg och lärande exempel om att skapa en tillgänglig och inkluderande lärmiljö. Den generella lärmiljön, kvaliteten i undervisningen och elevhälsan, ändamålsenliga lokaler samt tillgången till ändamålsenligt stöd har således särskild

betydelse för elever med funktionsnedsättning (Myndigheten för delaktighet, 2019). En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning (Skolverket, 2016) visar att många skolhuvudmän strävar efter att erbjuda en inkluderande lärmiljö. Samtidigt visar studien att alltför många huvudmän och skolor i realiteten inte ger tillräckliga förutsättningar för att lärmiljön ska vara pedagogiskt, socialt och fysiskt tillgänglig för elever med funktionsnedsättning. Skolverkets bedömning är vidare att skolhuvudmännen inte i tillräcklig grad styr och följer upp hur skolsituationen fungerar för elever med funktionsnedsättning.

Kommuner som arbetat med att utveckla inkluderande lärmiljöer ser positiva effekter på elevernas skolresultat, det kollegiala lärandet och samarbetet på skolan. Arbetet med att utveckla inkluderande och tillgängliga lärmiljöer handlar i grunden om att göra det som traditionellt kan ses som extra anpassningar till en självklar del av undervisningen för alla elever. När skolans lärmiljöer som helhet formas så att de möter elevers behov oavsett förutsättningar och funktionsvariationer behöver ett färre antal elever extra anpassningar eller särskilt stöd för att nå så långt som möjligt i sitt lärande. Det stöd som ges i form av tydliggörande pedagogik och lågaffektivt bemötande kan vara avgörande för att vissa elever ska lyckas i sin skolgång, men det gynnar alla elever. Gränsen mellan generell stöd och extra anpassningar minskar i och med att det stöd som tidigare riktades mot enskild elev blir tillgängligt för alla (Sveriges kommuner och Landsting, 2017).

Projektets syfte och mål

Syfte

Syftet är att med stöd av det kompetensutvecklingsmaterial som utarbetades under projektets första år fortbilda samtlig personal som arbetar med pedagogisk verksamhet inom förskola, skola, gymnasium och fritidshem i Växjö kommun. Utbildningsinsatsen syftar till att ge personalen på enheterna en ökad kunskap om olika utvecklingsrelaterade svårigheter av neuropsykiatrisk karaktär och dess konsekvenser samt kunskaper om hur man kan anpassa lärmiljön på individ-, grupp- och organisationsnivå. Satsningen syftar till att skapa en medvetenhet och förståelse för utvecklingsrelaterade svårigheter samt ge metoder för att möta alla barn och elever oavsett om det finns en diagnos eller inte. Genom att utveckla arbetssätt och lärmiljöer som är tillgängliga för alla barn och elever och i synnerhet barn och elever med funktionsnedsättning så ges de förbättrade förutsättningar för en ökad måluppfyllelse och välmående.

Mål

Följande mål var uppsatta för 2019:

- Ett kompetensutvecklingskoncept är framtaget utifrån forskning och beprövad erfarenhet.
- Personal inom barn-och elevhälsan, NPF-ambassadörer, har fått utbildning så att de kan genomföra kompetensutveckling för personalen på enheter
- Kompetensutvecklingsinsats har genomförts på minst fem pilot-enheter.
- Insatsen har utvärderats på enhetsnivå utifrån personal- och ledningsperspektiv.
- En ökad kompetens på enhetsnivå kring neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.
- En ökad kompetens kring funktionsnedsättnings konsekvenser för barn och elevers vardag och undervisning.
- Förändringar i personalens pedagogiska praktik utifrån den nya kunskapen och barn- och elevers behov.

Följande mål var uppsatta för 2020:

- Utveckla barn och elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande arbete.
- Utbilda fler ambassadörer för att skapa en hållbarhet efter projektet avslutats.
- Genomföra framtagen kompetensutbildningsinsats på fler enheter inom utbildningsförvaltningen i Växjö Kommun.
- Efter genomförd utbildning ska deltagande personal ha fått ökad kompetens kring funktionsnedsättnings konsekvenser för barn och elevers vardag och undervisning.
- Skapa förutsättningar för utveckling av den pedagogiska praktiken så att den möter barn och elevers behov i utbildningen.
- Vidareutveckla och uppdatera det utbildningsmaterial som är framtaget under projektets första år utifrån beprövad vetenskap och aktuell forskning.

Mål efter projektet avslutats, enligt intern projektplan 2021-2022

- Samtlig personal som arbetar med pedagogisk verksamhet inom förskola, skola, gymnasium och fritidshem i Växjö kommun i har genomgått kompetensutbildningsinsatsen Tillgängliga lärmiljöer.
- Ett gemensamt arbetssätt och förhållningssätt för att möta barn och elever med utvecklingsrelaterade svårigheter är implementerat och framtaget för de enheter som genomgått kompetensutvecklingsinsatsen.

- Insatser och effekter på enheterna redovisas av rektor inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet.

Genomförande

Här redovisas de insatser och aktiviteter som är genomförda under projektperioden 2019-01-01 fram till 2020-12-30.

Genomförande år 1

Följande aktiviteter och insatser är genomförda under 2019:

- Studiebesök på Källebrinkskolan.
- 12 ambassadörer är färdigutbildade och har genomgått utbildning som hållits av barn- och ungdomshabiliteringen i Växjö. Utbildningen har genomförts vid sex olika tillfällen.
- Utbildningsmaterialet är framtaget och färdigställt samt har anpassats utifrån förskolan och skolans uppdrag. Ambassadörerna har deltagit i olika arbetsgrupper som tillsammans med projektledning omarbetat och tagit fram material till en förberedelsemodul och fem utbildningsmoduler.
- Det har varit regelbundna avstämningar med ambassadörerna under hela året.
- Projektets tidsplan har justerats så att pilotenheterna startat upp höstterminen 2019 istället för under vårterminen 2019. Fem enheter i fem olika skolområden - en förskola, två grundskolor F-6, ett program på en gymnasieskola samt en rektorsgrupp startade upp pilotverksamhet. Den sista piloten avslutades ht 2020.
- Personal på pilotenheterna har gjort en utvärdering efter varje genomförd modul.
- Projektledare har genomfört observation på några av de deltagande enheterna för att kartlägga tillgängligheten i verksamheterna utifrån ett pedagogiskt, socialt och fysiskt perspektiv.
- Ambassadörerna har gemensamt med kontaktpersoner på de deltagande pilotenheterna planerat uppföljande aktiviteter i arbetslagen mellan föreläsningarna. Planeringen har skett i samråd med skolledningen utifrån respektive enhets behov och förutsättningar.

Genomförande år 2

Följande aktiviteter och insatser är genomförda under 2020:

- ***Information om projektets andra år ges till områdescentrala barn-och elevhälsan, januari 2020.***

Projektledning deltar på de olika områdenas APT samt professionernas yrkesnätverk och presenterar projektets syfte, upplägg av ambassadörsutbildning samt plan för det långsiktiga arbetet med TLM.

- ***Kompetensutvecklingsinsats för personal inom områdescentral Barn- och elevhälsa, februari-maj 2020***

Under våren 2020 har utbildades cirka 60 specialpedagoger, psykologer, logopeder och kuratorer från den övergripande barn- och elevhälsan till ambassadörer. De nya ambassadörerna arbetar mot på fem olika områden med inriktning förskola, grundskola, grundsärskola, fritidshem, gymnasieskola och gymnasiesärskola. De var uppdelade i tre grupper på cirka 20 personer och genomgick tre dagars utbildning i modulernas innehåll. Utbildningen hölls av de seniora ambassadörerna och bestod av psykolog, kurator och specialpedagoger. Alla deltagare fick utbildningsmaterial och referenslitteratur som var riktad till utifrån vilken målgrupp man vänder sig till.

- ***Seminarium för ambassadörer, april-maj 2020***

Både seniora och nya ambassadörer erbjöds att delta på fyra olika halvdagars seminarium för att få fördjupade ämneskunskaper inom följande områden:

- Seriesamtal och socialberättelser hölls av leg. psykolog
- CPS, (Collaborative Problem Solving), samarbetsbaserad problem-lösning, seminariet hölls av leg. psykolog samt kurator
- Widgit-online, seminarie i användandet av program för bildstöd som hölls av personal från AV-media
- Presentationsteknik seminarie som hölls av kommunikatör

- ***Kompetensutvecklingsinsats av rektorer, mars-juni 2020***

Under projektets första år bestod en av piloterna av rektorer från ett skolområde. Det gavs mycket positiv respons både från de deltagande rektorerna samt områdeschefen för det aktuella området, därför togs det under projektets andra år fram en komprimerad utbildningsinsats som riktade sig mot de övriga fyra områdenas rektorer. Under våren 2020 har samtliga rektorer fått vid två

föreläsningstillfällen fått utbildning av de seniora ambassadörerna i de fem olika modulerna. Detta för att ge en förståelse för kompetensutvecklingsinsatsen innehåll, ge stöd för enhetens planering samt underlag för att planera in utbildningsinsatsen i enheternas systematiska kvalitetsarbete.

- ***Kompetensutvecklingsinsats på enhetsnivå, Ht 2020***

Under hösten 2020 startades upp utbildningsinsats på 19 förskolor och 12 grundskolor och 25 Gymnasieprogram. Nya och seniora ambassadörer har arbetat i par och tillsammans ansvarat för kompetensutvecklingen på en enhet. Alla enheter har genomfört modul 1 och modul 2. Beroende på hur enheten planerat har en viss enhet även genomfört modul 3 och den del även modul 4. De flesta skolor har förlagt utbildningsinsatsen på en och en halv termin och beräknar vara klara runt mars 2021, medan de flesta förskolor har förlagt med start i augusti med avslut i mitten av juni 2021. Det förekommer en del justeringar i tidsplanen på grund av den rådande pandemin, då ett antal enheter har förlängt tiden för sin utbildningsinsats.

- ***Samordnargrupp, juni-december***

Varje områdeschef har utsett en samordnare för sitt område. Gruppen startade upp i juni och har bestått av projektledare och fem samordnare som representerar varsitt område. Samordnarens uppdrag har varit att utarbeta en plan för det långsiktiga arbetet med tillgängliga lärmiljöer samt tillsammans med ambassadörerna ansvara för planeringen av utbildningsinsatserna på områdets enheter. Samordnarna har även ansvarat för utskick av utvärderingar och sammanställning av dessa. Under hösten 2020 har projektledning och samordnare haft månadsvisa avstämningar.

Efter att projektet avslutas 2020 kommer utbildningsinsatsen övergå till att vara en del i respektive områdes driftansvar. För att säkerställa måluppfyllelse och skapa struktur för hållbarhet efter avslutad projektperiod kommer samordnargruppen och centrala barn- och elevhälsan att ha ett fortsatt ansvar fram tills att samtliga enheter i Växjö kommun har genomfört kompetensutvecklingsinsatsen Tillgängliga Lärmiljöer.

- ***Inspelning av föreläsningar, oktober-december 2020***

På grund av den pågående pandemin har det varit svårt att genomföra alla föreläsningar i fysisk form. Under hösten har allt fler av enheterna gått över till att live-streama sina föreläsningar. Det har även varit ett större sjukfrånvaro bland

medarbetare under hösten. För att erbjuda de som på grund av sjukdom inte hade möjlighet att delta fysiskt eller via livestreaming så påbörjades, efter dialog med samordnargrupp och beslut av styrgrupp, under oktober inspelningar av föreläsningarna. Inspelningarna har gjorts i studio och utformats i tre olika varianter där innehållet har anpassat efter verksamhetsformerna förskola, skola och gymnasieskola.

- ***Projektplan och styrgrupp***

Inför 2020 togs en lokal projektplan för 2020–2022 fram. Projektplanen fastställdes av förvaltningsledningen och har följts upp, reviderats och säkerställts av projektets styrgrupp bestående av projektledare, verksamhetschef centrala barn- och elevhälsan och områdescheferna.

- ***Uppstart av utvecklingsgrupp, november 2020***

Under senare delen av 2020 startades det upp en utvecklingsgrupp med uppdrag att hålla material inom Tillgängliga Lärnämiljöer uppdaterat i förhållande till ny forskning inom området, samt revidera och omarbota material utifrån de underlag som inkommit från utvärderingar från ambassadörer samt från deltagande personal på enheter. Utvecklingsgruppen ansvar även framtagande av strategi över kompletterande ambassadörsutbildningar för ny personal inom elevhälsan samt för utbildning av nyanställda rektorer. Sammansättningen av utvecklingsgruppens har gjorts utifrån att få en tvärprofessionalitet och gruppen består av psykologer, kuratorer, specialpedagoger samt logoped från områdescentrala barn- och elevhälsan. Det har också tagits hänsyn till att få med kompetenser utifrån de olika verksamhetsformerna.

Efter projektet avslutats kommer utvecklingsgruppen att fortsätta sitt uppdrag fram till samtliga enheter har genomfört utbildningsinsatsen 2022.

- ***Uppföljande insatser:***

Deltagande enheter har haft tillgång till handledning, konsultation och kartläggningsstöd av ambassadörerna.

Uppföljning av projektets mål

Efter varje genomförd modul har det gjorts en utvärdering för att mäta om utbildningen gett ny eller fördjupad kunskap inom ämnesområdet. Det har även genom fritextsvar funnits möjligheter att framföra synpunkter på innehåll och upplägg. Under projektets första år ansvarade projektledare för sammanställning av utvärderingarna från de fem piloter som deltog. Under hösten 2020 har dokumentation och utvärdering av genomförda moment på de deltagande enheterna har gjorts av samordnarna på respektive område och sammanställts till projektledning inför slutredovisning av projektet.

Projektledare har genomfört uppföljande observationer på de enheter som deltog i pilotprojektet för att kartlägga tillgängligheten i verksamheterna utifrån ett pedagogiskt, socialt och fysiskt perspektiv. Efter slutförd utbildningsinsats har även semistrukturerade intervjuer i dialogform genomförts med personal och rektorer på pilotenheterna för att analysera vilka eventuella förändringar i lärmiljön som är synliga i verksamheterna samt hur de ser på förändringsarbetet och vilka eventuella effekter detta har gett.

De ambassadörer som under hösten har genomfört de olika modulerna på enhet har inför uppstartande av utvecklingsgruppens genomfört en utvärdering av modulernas material. Resultatet från utvärderingen analyseras av utvecklingsgruppen och ligger till grund för det fortsatta utvecklingsarbetet av modulerna.

Analys och resultat

Resultat utbildningsinsats 2019–2020

	Antal 2019	Antal 2020	Totalt
Utbildade ambassadörer	12	56	68
Utbildade rektorer	19	90	109
Antal enheter som påbörjat insats	1 Gymnasieprogram 2 grundskolor 1 förskola	25 gymnasieprogram 12 grundskolor 19 förskolor	26 14 20 = 34 enheter + 26 gymnasieprogram
Antal deltagande personal	Gymnasiet 25 Grundskola 95 Förskola 15	Gymnasiet 307 Grundskola 429 Förskola 305	332 524 320 Summa personal: 1176

Utvärderingar piloter samt påbörjade enheter 2020

Efter varje modul har en uppföljande utvärdering gjorts utifrån frågeställningarna ”*Har du fått ny eller fördjupad kunskap?*” samt ”*Kommer du ha nytta av innehållet i föreläsningen i ditt arbete?*”. Deltagarna har fått gradera sitt svar på en fyrgradig skala.

Resultatet av utvärderingarna visar på en att övervägande delen av deltagarna upplever att de har fått nya och fördjupade kunskaper samt att nästintill alla kommer att ha nytta av föreläsningen i sitt arbete. Det har funnits en större nöjdhet hos deltagarna på förskolorna än på skolor och gymnasieprogram. En tolkning av det resultatet skulle kunna vara att skolans personal har fått mer kompetensutveckling inom området än vad förskolans personal fått och därför har mer förkunskaper och därför ger en lägre ranking. Det har också funnits en markant skillnad då ett av gymnasieprogrammen har fått väldigt låg nöjdhetsgrad till skillnad mot övriga program, en djupare analys av vad som ligger till grund för att just det programmet inte upplever så stor nöjdhet kommer att göras av samordnare på området.

De enheter som påbörjade utbildningsinsatsen hösten 2020 har kommit olika långt. De flesta har slutfört modul 1 och modul 2, men några har även hunnit avsluta modul 3 och modul 4. Resultaten av de framtida utvärderingarna sammanställs av respektive samordnare och redovisas till utvecklingsgruppen för att ge underlag till deras arbete med att utveckla materialet.

Observationer på genomförda piloter

Inför uppstart av pilotenheter genomfördes observationer på några av de deltagande enheterna. Efter att personalen genomfört utbildningsinsatsen besöktes samma klasser på skolan samt samma avdelningar på förskolan igen. Återbesöken visade att några av verksamheterna arbetat mycket med den fysiska lärmiljön. Det hade bland annat gjorts anpassningar av visuella miljön med mer avskalade miljöer med färre synintryck. Tex hade öppen förvaring med material bytts mot täckta skåp. På förskolan samlades barnens teckningar på en vägg istället för som tidigare sprida ut det på alla väggar i samlingsrummet. Några verksamheter hade satsat på att köpa in sittkuddar, hörselkåpor, hopfällbara bänkskärmar m.m.

Den pedagogiska lärmiljön visade att dagsschema med bildstöd nu fanns i alla verksamheter, vid första besöket fanns det bara i vissa klasser/grupper. Överlag användes mer bildstöd än tidigare, tex för att visa hur arbetsuppgifter skulle genomföras och nästan alla hade även införskaffat Timetimers som visuellt tidsstöd. De sju frågorna hade också fått stor genomslagskraft och användes i samtliga klasser.

Den sociala lärmiljön handlar bland annat om gemenskap och vikten av att ingå i ett sammanhang. Tillgängliga vuxenstyrda aktiviteter under raster och i fritidshemmet underlättar för alla barn känna tillhörighet och gemenskap. Vid återbesöket visade det sig att flera klasser hade börjat med bildstöd för att välja aktiviteter på raster, det fanns uppsatt på väggen i kapprummet. Även förskolan hade börjat använda bilder för att visa alternativ på lekar och aktiviteter som barnen kunde välja mellan.

Intervjuer med pedagoger och rektorer

Vid intervjuer så framkom att personalen upplevde att de arbetade mer relationellt än tidigare och de arbetade aktivt med de sju frågorna samt att de sett över den fysiska lärmiljön. De hade fått större förståelse för vilka situationer som kan vara energikrävande för vissa barn och de såg med andra ögon på sin verksamhet. Personal uppgav att de tänkte på hur de placerade barnen; "Vid samlingar sätter vi de barn som är känsliga för

synintryck längst fram. De som behöver röra sig extra mycket ges tillfälle till aktivitet, tex gå fram och skriva på tavlan. Det finns tillgång till stressbollar med mera som barnen kunde ha i handen under samlingen och vi använder Timetimer vilket underlättar mycket för alla barn”. De uppgav också att diskussionerna i arbetslaget hade ett fokus kring ”Hur gör vi för att underlätta för att alla våra barn ska kunna vara delaktiga? Hur gör vi saker begripliga och tydliga för barnen?” De uppgav att de använde mer bildstöd, såg över situationer med kösystem, och att de diskuterade mer kring bemötande och det gemensamma förhållningssättet kring barn med ett utmanande beteende.

Det framkom även att det var en fördel att all personal gått utbildningen tillsammans och att det gav förutsättningar för att arbeta fram ett gemensamt förhållningssätt. Någon uppgav att hen hade mycket kunskaper inom området sedan tidigare, men att utbildningen gett en bekräftelse att man gör rätt och att det öppnar upp och underlättar för diskussioner i kollegiet, då alla på skolan inte kommit lika långt i arbetet kring tillgängliga lärmiljöer utan att det tidigare kunde variera väldigt från klassrum till klassrum.

Liksom pedagogerna lyfter rektorena fram vikten av att all personal genomfört utbildningen tillsammans. De beskrev också att det lyft den pedagogiska praktiken då fokus på EHT ändrats till att belysa pedagogiska dilemman istället för att fokusera på enskilda barn. De upplevde även att personalen ”höjt blicken” och tittade på lärmiljöer utifrån de olika perspektiven, socialt, pedagogisk och fysiskt. De upplevde också att personalen diskuterade kring förhållningssätt och bemötande och att de nu jobbade mer proaktivt och förebyggande än tidigare. De såg möjligheter på ett annat sätt än tidigare - *“Vad behöver vi utveckla för att skapa bättre förutsättningar för elevens lärande och mående?”*

Lärdomar och rekommendationer

Projektet har stärkt övertygelsen om att kunskap om utvecklingsrelaterade svårigheter och kompetens att anpassa miljö, undervisning och bemötande är nödvändigt för att förskola och skola ska kunna möta alla barn och elever men speciellt barn och elever med utvecklingsrelaterade svårigheter.

Ytterligare en slutsats är att utvecklingsarbetet med en tillgänglig lärmiljö tar tid. Under projektets gång har det uppenbarats hur omfattande insatsen är och hur långsiktigt arbetet måste vara för att projektets insats ska leda till reell utveckling av verksamheterna samt för att ge en varaktig förändring av barn och elevers lärmiljöer. En begränsad insats med få bärare hade riskerats att utarmas av tidsperspektivet och personals rörlighet på

arbetsmarknaden. Det har därför varit en framgångsfaktor att kompetensen att utbilda och handleda i modulerna har utökats från 12 till 68 ambassadörer.

Inför uppstart av kompetensutvecklingsinsats så är det av stor vikt att enheten är redo, det vill säga inte är involverad i annat utvecklingsarbete som också tar mycket tid och fokus samt att man har en organisationssituation som är hållbar, skolledning på plats, inte under pågående ombyggnation och flytt.

Personalomsättningar på enheter, och organisationsförändringar tex byte av rektorer, är faktorer som kan hindra och försvåra det långsiktiga förändringsarbetet med tillgängliga lärmiljöer på förskolor och skolor. För att minimera riskerna med kompetensbortfall har det planerats in kompletterande utbildningar för ny personal på enheterna samt för nya rektorer. Dessa utbildningar kommer att starta höstterminen 2020 och därefter vid varje hösttermins start. Utvecklingsgruppens medlemmar är ansvarig för genomförande och uppföljning.

En annan slutsats är vikten av en stödjande ledning som avsätter tid och där förändringsarbetet blir en del av enhetens systematiska kvalitetsarbete. Det krävs både tid, kunskap och mod att förändra. Det är också viktigt att all personal på enheten involveras i förändringsarbetet och att detta arbete kopplas till förskolan/skolans värdegrundsarbete.

Referenser

Myndigheten för delaktighet (2019). *Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2018, Nummer 2019:2*

E-källa: <http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2019/2019-2-uppfoljning-av-funktionshinderspolitiken-2018.pdf>

Riksförbundet Attention (2017). *"Det finns så mycket kunskap om NPF, kan inte begripa varför den inte når ut till skolorna." - en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen.*

E-källa: https://attention.se/wp-content/uploads/2017/07/rapport-skolenkat-2017_attention.pdf

SFS (2010:800) *Skollag*. Stockholm: Sveriges riksdag

E-källa: [Skollag \(2010:800\) Svensk författningssamling 2010:2010:800 t.o.m. SFS 2020:605 - Riksdagen](#)

Skolverket (2016). *Tillgängliga lärmiljöer: En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning*. Stockholm: Skolverket

E-källa: [Tillgängliga lärmiljöer? - Skolverket](#)

Skolverket (2019). *Hälsa för lärande – lärande för hälsa*. Stockholm: Skolverket

E-källa: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=4071>

Specialpedagogiska Skolmyndigheten (2019). *Värderingsverktyg för tillgänglig Utbildning*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.

E-källa: <https://webbutiken.spsm.se/globalassets/publikationer/filer/handledning-till-varderingsverktyg-for-tillganglig-utbildning.pdf>

Sveriges kommuner och Landsting (2017). *Olika är nomen – att skapa inkluderande lärmiljöer i skolan.*

E-källa: [7585-522-6.pdf \(skr.se\)](#)